

PROIECTAREA CROSS-CURRICULUMULUI EDUCAȚIEI INTERCULTURALE**Argentina CHIRIAC***Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”*

Cross – curriculum is one of the most frequently used modality of teaching. It is beyond the excessive academic rigidity and orientation of the traditional subjects/courses exploring the complex world and interaction we live in. This approach of the curriculum through introduction/integration of the cross-curricular themes assumes:

- possibility to get out of the subject „box” for both teachers and pupils/students;
- opening towards the real world, towards the life the way it is lived by those who learn;
- promoting a constructive vision on teaching in which the pupil/student has a fundamental role by an active participation in the projection and expression of their own experience of learning;
- capitalization of a wide spectrum of themes/problems being most frequently taken from the social life, thus rendering competences and values to students who need these values to apply them successfully in their personal, professional and social life.

Cross-curriculumul reprezintă una dintre cele mai frecvent utilizate modalități de instruire care trece dincolo de rigiditatea și orientarea excesiv academică a disciplinelor/cursurilor tradiționale, explorând lumea complexă și interacțiunea în care trăim. Această abordare a curriculumului prin introducerea/integrarea temelor cross-curriculare presupune:

- posibilitatea de a ieși din „cutia” disciplinară, atât pentru profesori, cât și pentru elevi/studenti;
- deschiderea către lumea reală, către viață, așa cum este ea trăită de cei ce învață;
- promovarea unei viziuni constructive asupra învățării, în care elevul/studentul deține un rol fundamental, participând activ la proiectarea și derularea propriilor experiențe de învățare;
- valorificarea unui spectru larg de teme/probleme, de cele mai multe ori cu „ancore”, evident în viața socială, în competențe, valori de care au nevoie tinerii pentru a avea succes în viața personală, profesională și socială.

În funcție de scop, identificăm trei tipuri de teme cross-curriculare:

- *teme- pretext*: nerelevante în sine, ca ansamblu de conținuturi tematice, dar utilizate ca platformă pentru a crea conexiuni. Aceste teme reprezintă un „lanț” creat în mintea elevului/studentului cu scopul de a însuși cunoștințele învățate separat la diverse obiecte de studiu;
- *teme-suport*: sunt utilizate pentru a susține dezvoltarea unor competențe integrate, pentru a căror formare/dezvoltare nu mai sunt suficiente conținuturile unei anumite discipline;
- *teme-context*: creează oportunități prin intermediul cărora elevilor/studentilor le este facilitat accesul la explorarea unei probleme/provocări ale lumii în care trăiesc, în cazul dat, ale diversității culturale și educației interculturale.

Sintetizând ansamblul abordărilor, proceselor educative și a experiențelor de învățare parcurs de elevi/studenti, curriculumul reprezintă una dintre cele mai vizate zone de dezvoltare și redimensionare interculturală.

În formarea sa extinsă, curriculumul intercultural este interesat nu numai în tematici cross-curriculare, ci și de cum acestea vor fi predate–învățate în contextul intercultural concret. Curriculumul trebuie să reflecte natura multiculturală a societății noastre, să conțină oportunități de învățare privind pluralitatea de culturi, să ofere posibilitatea fiecăruia de a-și putea găsi și cultiva specificul în instituția de învățământ.

În înțelegerea relației dintre curriculum și diferențele culturale trebuie să pornim de la necesitatea regăsirii propriei specificități culturale în spațiul educațional, reprezentare adecvată, echilibrată și obiectivă a diversității, valorificarea și respectarea acesteia. Acest lucru înseamnă integrarea realistă creativă a diversității în câmpul curricular. Din această perspectivă, cross-curriculumul trebuie să reflecte natura diversității și să răspundă la unele întrebări fundamentale:

- care sunt criteriile ce justifică prezența unui anumit conținut cultural din perspectiva egalizării șanselor și armonizării culturale;
- cum să armonizăm curriculumul etnocentrist și cum să eliminăm stereotipurile și prejudecățile interculturale.

Trebuie precizat că proiectarea curriculumului educației interculturale are în vedere și schimbarea mentalităților, de altfel, sarcina cea mai dificilă a educației interculturale. De aceea, curriculumul intercultural trebuie să pună în prim-plan factorii umani implicați în educație. Punctul culminant al curriculumului trebuie să fie elevul/studentul, și nu materia.

Redimensionarea interculturală este reflectată în mai multe modele de curricula:

- **Modelul redefinirii curriculare**

O abordare devenită clasică a relației curriculum–diferențe culturale este cea inițiată și descrisă de J.Banks (*curriculum content approaches*), ce își propune:

- a) încorporarea în curriculum a conținuturilor proprii diferitelor grupuri culturale;
- b) determinarea studenților să perceapă conținuturile din perspective noi și diferite;
- c) schimbarea paradigmatelor care fundamentează curriculumul.

- **Modelul contribuțiilor culturale**

Acesta presupune „lipirea unor fapte culturale specifice altor grupuri (în general, nume de eroi, de festivități) la curriculumul principal, fapt care rămâne neschimbat și dominat etnocentric. Drept consecință, aspecte privind tradițiile culturale, folclorice, artistice sunt abordate în instituția de învățământ lipsind însă o interpretare adecvată a semnificației acestor caracteristici și obiceiuri în rândul grupurilor minoritare.

În timpul unor astfel de activități sunt utilizate experiențele studenților, informații, date privind evenimentele, personalitățile sărbătorite, fără o încadrare temporală a acestora într-un context, fără continuitate și explicații cauzale.

- **Modelul cumulativ/auditiv**

Acest model presupune adăugarea de noi conținuturi la curriculumul principal, fără a se intenționa modificarea scopurilor generale sau principiilor de alcătuire a acestuia. De exemplu, cadrele didactice pot include în curriculum teme, materiale-suport. Ca atare, dacă în cazul modelului „contribuțiilor culturale” în curriculum erau adăugate figuri de eroi sau celebrări de evenimente, în acest caz, îmbogățirea conținuturilor se face prin noi experiențe, concepte, idei proprii diverselor grupuri culturale, însă, cel mai adesea, toate acestea sunt selectate în funcție de „optica majorității”.

- **Modelul transformaționist**

Modelul diferă de primele două modele prin faptul că schimbă paradigmele și liniile directoare ale curriculumului, dezvoltând, într-o manieră colaborativă, noi perspective de abordare.

În acest sens, ideile și valorile grupurilor culturale sunt percepute și înțelese din punctul de vedere al grupurilor culturale cărora le aparțin.

- **Modelul luării deciziei și al acțiunii sociale**

Acest model adaugă celui anterior participarea mult mai intensă a elevilor solicitați să reflecteze, să găsească soluții, să acționeze. Aceștia devin proactivi, se autoanalizează, iau decizii de intervenție socială, se implică și participă.

- **Modelul consolidării poziției grupurilor minoritare**

Nu atât de răspândit ca și celelalte, nu atât de aplicabil și de realist și nu într-atât de validat de practică, modelul consolidării puterii grupurilor minoritare (*enlightening powerful groups*) pornește de la ideea că pentru a crea o societate deschisă este nevoie de redistribuirea puterii astfel, încât toate grupurile etnice să controleze toate instituțiile sociale, iar minoritarii să-și consolideze încrederea în propriile forțe. Pentru abordarea unor astfel de perspective, P.H. Wakling (1980) stabilește trei perechi de categorii opuse, referitoare la conținutul (toleranță–selectivitate), procedurile (relativism cultural–absolutism) și scopurile actului educativ intercultural (transmitere–transformare). Combinarea acestor polarități condiționează opt tipuri de atitudini și stiluri alternative corespunzătoare la opt structuri de curriculum multicultural. De exemplu: 1) tolerant, absolutist, transmisionist; 2) selectiv, absolutist, transmisionist etc. Ultima abordare – perspectiva transformaționistă asupra curriculumului – este considerată benefică dezvoltării școlii interculturale. Jeffcote (1976) argumentează că principala sarcină a instituției de învățământ în acest proces este alcătuirea unei filozofii a educației centrată în jurul copilului, care să-i permită acestuia să devină independent și să-și valorizeze astfel întregul bagaj cultural personal.

Punctul de vedere al lui Jeffcoate a fost criticat de McEwen care afirmă: „O astfel de abordare nu poate avea succes pentru că nu recunoaște că multiculturalismul reprezintă o provocare adresată studenților și cadrelor didactice”. McEwen (1981) se întreabă privitor la strategia lui Jeffcoate: „Cum va reuși un curriculum

multicultural să transforme cultura, dacă trebuie să folosească experiențele proprii ale elevilor/studentilor care trebuie să-i încurajeze să aibă propriile idei, să întrebe, să colaboreze mai mult decât să se întrecă? Ce strategii și tactici pot fi folosite pentru a realiza un astfel de curriculum?”

Un alt model de transpunere în practică a unui curriculum ce respectă și valorizează diferențele culturale este propus de Tobias Rulcker (1992); acesta demonstrează că simpla reajustare a materiilor din programele universitare nu reprezintă reușita relației curriculum–diferențe culturale, dacă aceasta nu susține proba decisivă a faptelor, ivite în viața cotidiană a elevilor/studentilor și mai târziu a cetățenilor adulți. Pregătirea pentru aceste câmpuri de acțiune și pentru performanțele sociale necesare cere ca instituția de învățământ să le acorde un loc în programele sale.

În contextul acestor modele și abordări ale curriculumului intercultural, opțiunile de proiectare a unei paradigme a educației interculturale sunt multiple, putând fi operate atât la nivelul curriculumului-nucleu, cât și al curriculumului la decizia instituției de învățământ sau curriculumului educației complementare. Din această perspectivă, cross-curriculumul este o abordare multidimensională centrată pe un ansamblu de principii fundamentale sintetizate în baza prevederilor conceptuale ale educației interculturale.

Diferențele dintre un curriculum monocultural și cel policultural reprezintă demersul de bază în formularea primului principiu al cross-curriculumului – *principiul decentrării* care se manifestă în trei ipostaze:

- decentrarea în teoria educației;
- decentrarea în raport cu elevii/studentii standard;
- decentrarea în relația cu celălalt.

Principiul decentrării induce o analiză critică la adresa concepției asupra educației emergente dintr-o cultură dominantă, exclusivă, considerată a reprezenta progresul, concepție clădită prin ignorarea finanțelor istorice și a interdependențelor socioculturale (Allemann-Ghionda și Perregaux, 1998). Principiul decentrării reliefează „efectul Pygmalion” prin care se departajează de centru și de periferie în universurile instituționale. „Studentul normal” este poziționat subiectiv în zona de centru, în timp ce „studentul deviant de la normă” este plasat spre periferie. Aceasta din urmă se constituie ca zonă a celor mai puțin dotați, a celor incapabili să facă față curriculumului oficial. Aceasta înseamnă că în procesul educațional concret o parte din studenți sunt marginalizați, stigmatizați. Decentrarea în relația cu celălalt relevă aspecte psihologice ale limitării stereotipurilor de reprezentare culturală în contexte educaționale. În esență, decentrarea în relație cu celălalt se manifestă în opoziție cu etnocentrismul, sociocentrismul și egocentrismul.

Al doilea principiu al cross-curriculumului ține de *reflectarea pluralismului etnic în întregul construct curricular* și, în primul rând, în tematica cross-curriculară. Considerăm că o educație eficientă nu se poate desfășura decât într-un context care acceptă, încurajează și respectă manifestările diversității etnice și culturale. Al treilea principiu al cross-curriculumului ține de *formarea/dezvoltarea încrederii în sine și a unei atitudini pozitive față de propria identitate*.

Următorul principiu ține de *actualizarea individului ce învață*. Acest principiu reflectă poziționarea educației centrate pe cel ce învață și reprezintă principala funcție a curriculumului intercultural. Această abordare este una dintre cele mai recente teorii curriculare. Amploarea transferului rezolutiv al fenomenelor sociale indezirabile din câmp decizional și acțional politic în câmpul curricular permite să deducem următorul principiu: *pedagogizarea fenomenelor sociale*. Cele mai multe dintre fenomenele sociale pedagogizate se încadrează în registrul curriculumului intercultural. Pedagogizarea fenomenelor sociale semnifică procesul de elaborare a respectivelor fenomene în contextul curricular.

Și ultimul principiu poate fi formulat ca unul al schimbării și tranziției la postmodernitate. Paradigma schimbării în contextul principiului enunțat poate fi prezentată astfel:

- schimbarea de la dependența de autoritatea publică la responsabilitatea individuală în luarea deciziilor;
- schimbarea de la implicarea pasivă la cea activă;
- schimbarea de la perspectiva adversarială la cea colaborativă care presupune adesea acceptarea diferențelor;
- schimbarea de la o stare subiectivă de deznădejde/resemnare la una de încredere în sine;
- schimbarea de la gândirea dualistă „bine–rău” la un raționament în care pot fi acceptate soluțiile de compromis;
- schimbarea de la sprijinirea superficială a noului sistem social-politic la sprijinirea sa activă sau, cel puțin, la inițierea unei opoziții constructive;
- schimbarea de la viziunea fatalistă și cinică față de evoluție la deschiderea către viitor;

- schimbarea de la neîncrederea generală la încredere funcțională;
- schimbarea de la ineficiența iresponsabilă la economia de piață efectivă, nu numai în comerț și producție, ci și în educație, guvernare și în alte sectoare ale vieții publice;
- schimbarea de la secretomanie la transparență;
- schimbarea de la conformarea forțată la autodeterminare;
- schimbarea de la izolarea culturală la asocierea în cadrul comunității mondiale (apud Mestenhauser, 1998).

Poziționările conceptuale, principiile generale, precum și principiile specifice elaborării unui cross-curriculum intercultural permit a stabili **obiectivele generale ale educației interculturale** formulate în termeni de competență interculturală, cum ar fi:

- formarea nevoilor ce motivează comportamentul de comunicare într-un context intercultural; nevoia de siguranță, nevoia de încredere, nevoia sentimentului de includere într-un grup; nevoia de a evita răspândirea anxietății;
- formarea concepției despre sine, a stimei de sine.

La nivel de cunoaștere:

- cunoașterea pluralității interpretărilor;
- cunoașterea asemănărilor și diferențelor;
- cunoașterea rețelelor de relații și de comunicare.

La nivel de aplicare/integrare:

- abilitatea de a crea noi categorii;
- abilitatea de a tolera incertitudinea;
- abilitatea de a empatiza;
- abilitatea de a-și adopta comunicarea;
- abilitatea de a găsi și a utiliza o informație adecvată despre ceilalți;
- abilitatea de a-și adopta comportamentul.

O parte componentă a curriculumului intercultural o constituie conținutul reprezentat prin tematica cross-curriculară. Sintetizarea tematicii cross-curriculare se bazează pe analiza diversității culturale și problematicii etnoculturale caracteristice Republicii Moldova.

1. Tematica cross-curriculumului: pretext

	<i>Tema-pretext</i>	<i>Modalitatea de transfer sau de redimensionare</i>
1	Cultura, etnia și identitatea în contextul modernității și al postmodernității	• Proiectul intercultural instituțional
2	Obstacolele relațiilor interculturale: stereotipurile, diseminarea, heterofobia	• Proiectul intercultural instituțional
3	Respectarea legii, dinamica excluziunii și marginalizării; acces la egalitate	• Proiectul intercultural instituțional
4	Cetățenia, educația civilă, educația pentru democrație, educația pentru valori	• Proiectul intercultural instituțional
5	Modelele de integrare a minorităților și a imigranților	• Proiectul intercultural instituțional

2. Tematica cross-curriculară: suport

	<i>Tema-suport</i>	<i>Modalitatea de transfer sau de redimensionare</i>
1	Dreptatea	• Inserție sau/și fuzionare în curriculumul universitar (inclusiv de limba română)
2	Libertatea	• Inserție sau/și fuzionare în curriculumul universitar
3	Autoritarismul	• Proiectul intercultural instituțional
4	Socializarea	• Inserție sau/și fuzionare în curriculumul universitar
5	Toleranța	• Proiectul intercultural instituțional
6	Diversitatea	• Inserție sau/și fuzionare în curriculumul universitar

3. Tematica cross-curriculară: context

	<i>Tematica contextuală</i>	<i>Modalitatea de transfer sau de redimensionare</i>
1	Limba română în viziunea etniilor universitare din Republica Moldova	• Inserție în curriculumul de limba română
2	Conflictul interetnic în Republica Moldova: stereotipuri și soluții	• Inserție în curriculumul universitar
3	Cultura națiunii titulare și cultura etniilor universitare: relații și stereotipuri	• Inserție în curriculumul universitar
4	Minorități naționale și cultura politică	• Inserție în curriculumul universitar • Inserție în activități extracurriculare
5	7 aprilie 2009 în viziunea minorităților naționale	• Inserție în curriculumul universitar
6	Identitatea națională/individuală, colectivă	
7	Modelele de comunicare între etnii în Republica Moldova	• Proiectul intercultural instituțional

Cross-curriculumul proiectat al educației interculturale reprezintă un nucleu, un cadru de referință privind transferul și redimensionarea curriculumului universitar pe discipline, prin inserție, armonizare, corelare și fuzionare.

Bibliografie:

1. Guțu Vl., Muraru E., Dandara O. Proiectarea standardelor de formare profesională în învățământul universitar. - Chișinău.
2. Educația culturală în Republica Moldova. - Chișinău, 2004.
3. Grumea L., Gonția V. Educația în spiritul toleranței. - Chișinău: Gunivas, 2004.
4. Cucuș C. Educație. Dimensiuni culturale și interculturale. - Iași: Polirom, 2000.
5. Vlădescu Ionuț. Elemente de strategie ale curriculumului școlar intercultural. - Iași, 2010.
6. Cozma Teodor. O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea. - Iași: Polirom, 2010.
7. Nedelcu Anca. Fundamentele educației interculturale. Diversitate, minorități, echitate. - Iași: Polirom, 2008.
8. Bârlogeanu Lavinie, Crișan Alexandru. Ghid de politici interculturale. 2000.
9. Carmen Crețu. Teoria curriculumului și conținuturile educației. - Iași: Editura Universității „A.I. Cuza”.
10. Banks J. A. Multietnic education, 1988.
11. Daseu P., Perregaux Ch., Rey M. Educația interculturală: experiențe, politici, strategii. - Iași: Polirom, 1999.

Prezentat la 01.06.2010